

ΠΕΡΙ ΦΕΣΙΟΥ¹

ΜΕΡΟΣ Β' ΕΙΔΙΚΟΝ

Κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς προηγηθέντας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως οἱ Ἕλληνας ἐν γένει εἰπεῖν ἐφόρουσαν ἢ βράκκας, κυρίως οἱ τῶν νήσων καὶ τινες τῶν πελαγίων πόλεων τοῦ Μωρέα καὶ τῆς Ρούμελης, ἢ φουστανέλλας, τινὲς δὲ τῶν προϋχόντων ἐφόρουσαν καὶ ἀντεριά, ἢ καθάδια, ἢ καὶ τζουμπέδες λεγόμενα, ὅπερ ἐθεωρεῖτο εὐνοία παραχωρουμένη εἰς ὠρισμένα ἄτομα ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης. Ἡ εὐρωπαϊκὴ ἰνδυμασία, ἢ ὡς ὠνομάσθη τότε κατὰ τὴν ἐμφάνισίν της εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ φράγκικα, ἢ τὰ στενά, ἐν Τήνῳ παρὰ τὰ (τὰ), καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει κουρτσοβράκια, ἦτο σπανία ταύτην ἔφερον οἱ οἰκοῦντες τὰς πρωτευούσας τῶν Ἰονίων νήσων πολιταί· ἤρχισε δὲ γενικευομένη μετὰ τὸ 1821 καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Καίτοι δὲ ἡ ἰνδυμασία τῶν Ἑλλήνων ἦτο δύο διαφορῶν εἰδῶν, τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἦτο ὁμοίον, ἦτο τὸ κόκκινον φέσι, οὗτινος τὸ κράτος μετὰ τοῦ τῆς φουστανέλλας καὶ τῶν βραχιῶν περιορίζεται ὁσημέραι, προωρισμένον νὰ ἐκλίπη ἀνεπιστρεπτεῖ. Πλὴν τοῦ φεσίου ἐν ταῖς νήσοις ἐφορεῖτο καὶ ἡ **μπερέττα**, (Σχ. Α), εἶδος κωνοειδοῦς μακροῦ μαλλίνου ἢ βαμβακίνου καὶ σπανίως μεταξωτοῦ σκούφου, χρώματος κοκκίνου καὶ λευκοῦ, εἰσαχθέντος εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν. Εἰς τὸν Μωρέαν ἴσως δὲ καὶ ἀλλαγῶ. οἱ προϋχόντες μετὰ τῶν ἀντερῶν ἐφόρουσαν ἐπὶ κεφαλῆς καμηλαύχιον ὡς οἱ ἱερεῖς¹³.

Δύσκολον εἶνε νὰ ὀρίση τις τὸν χρόνον τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ φεσίου εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ὑποθέτομεν ὅτι δὲν εἶνε ἀρχαιότερον τῶν ἀρχῶν τῆς 17 ἑκατοντ. διότι πρὸ ταύτης αἱ εἰκόνες τῶν ἰνδυμασιῶν τῶν Τούρκων καὶ Ἑλλήνων δὲν φέρουσι φέσιον. Εὖρε δὲ εἰσαχθὲν διὰ τοῦ ἐμπορίου ὁμοία περίπου καλύμματα κεφαλῆς ἐν γρήσει εἰς μὲν τοὺς Ἕλληνας τὴν μπερέτταν, ἣν ἀντικατέστησεν, εἰς δὲ τοὺς Τούρκους τὰ πολυποίκιλια καὶ πολυσχῆμονα καλπάκια, καὶ σαρίκια καὶ καθούκια, ἄτινα

ἔφερον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐμφανίσεώς των εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ἀπεικόνισεν πρῶτος ὁ Nicolas de Nicolay ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Les navigations, peregrinations et voyages, faits en la Turquie κτλ. 1576¹⁴.

Κατὰ τὴν ὁμόφωνον γνώμην τῶν γεωγράφων καὶ τῶν ἱστορικῶν, ἰδίως τῶν περὶ ἐμπορίου γραψάντων, τὸ φέσιον ἐξῆλθε τὸ πρῶτον ἐκ τῆς βιομηχανικῆς πόλεως Φέζ, πρωτευούσης τοῦ Μαρόκου, ἐξ ἧς ἔλαβεν τὸ ὄνομα¹⁵. Φαίνεται δ' ὅτι κατόπιν ἡ βιομηχανία τῶν φεσίων ἐπέξετάθη καὶ εἰς τὰς λοιπὰς αὐτόθι χώρας τῆς βορείου Ἀφρικῆς Ἀλγερίαν, Τύνιδα καὶ Τριπολίτιδα, τὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα Βερβερῖα ἢ Μπαρμπαρία γνωστάς. Γνωστὸν δὲ εἶνε ὅτι ἀρίστης ποιότητος φέσια ἐθεωροῦντο τὰ Μπαρμπαραέζικα, τὰ καὶ Τουνεζικα λεγόμενα.

Ἡ ἐτυμολογία αὐτῆ τοῦ φεσίου δὲν εἶνε ἀπίθανος, διότι πολλὰ ὑφάσματα φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἀρχικῶς κατασκευάσθησαν, ὡς «δαμάσκο» ἐκ τῆς Δαμασκού, «μουσελίνα» ἐκ τῆς Μοσσουλ πόλεως τῆς Μεσοποταμίας, «μαροκινὰ» δέρματα ἐκ τοῦ Μαρόκου ἐξ οὗ τὸ πρῶτον διεδόθησαν, «καφρατιανὰ», εἶδος μανδηλίων πολυτίμων ἐκ τῆς πόλεως Καφρας (ὁ), νῦν καλουμένης Θεοδοσίας τῆς Κριμαίας. Τοιοῦτον ὄνομα εἶνε καὶ ἡ παρ' ἡμῖν «καλαμάτα» ἐπὶ μεταξωτῶν μανδηλίων, κατασκευαζομένων ἐν Καλάμας, καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος τὸ ἐμπόριον τῶν φεσίων ἀπετέλει ἓνα τῶν σπουδαιότερων κλάδων τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως τῶν Ἑλλήνων. Γράφει ὁ Felix Beaujour¹⁶ ὅτι διὰ πλοίων Τουνεζικῶν ἐκομίζοντο εἰς τοὺς λιμένας Μεθώνης καὶ Κορώνης, ἐντεῦθεν δὲ διὰ τοῦ ἐμπορίου μετεφέροντο εἰς τὰς λοιπὰς χώρας τοῦ Μωρέα καὶ τῆς Ρούμελης. Ἐνεκα δὲ τῆς μεγάλης καταναλώσεως τοῦ ἐμπορεύματος τούτου εἰς τὴν Ἀνατολὴν εἶχον ἰδρυθῆ φεσοποιεῖα καὶ εἰς τὴν Γένοβαν, καὶ εἰς τὸ Λιβόρνον καὶ εἰς τὴν Βενετίαν, καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν δὲ τῆς Ἑλλάδος ἰδρύθησαν καὶ ἐν Ἀθήναις.

Κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ φεσίου εἶνε τὸ κόκκινον χρῶμα. Φέσια λευκὰ ὀλίγα ἐφέροντο ἐν τῷ ἐμπορίῳ, ἰδίως μικροῦ μεγέθους πρὸς χρῆσιν τῶν γυναικῶν, αἵτινες ἐκάλυπτον αὐτὰ διὰ μανδηλίων καὶ ἄλλων περιβλημάτων, ἢ καὶ διὰ κεντημάτων.

Ἐτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ φεσίου εἶνε ἡ **φούντα**. Ἡ λέξις εἶνε καταγωγῆς ξενικῆς κατὰ Μαυροφρύδην παράγεται ἐκ τῆς λατινικῆς funda, σημαίνουσης σπενδόνην. Ἴσως ἐν ἀρχῇ οὕτω ἐκλήθησαν κοσμήματα ἐκ λωρίδων ὑφάσματος ἐχουσῶν τὸ μέσον πλατύ, ὡς ἡ σπενδόνη, ὧν αἱ ἄκραι ἐνούμεναι ἐρράπτοντο καὶ προσεκολλῶντο εἰς τὰς πα-

¹⁴ Ὅρα τὰς εἰκόνες τῶν τουρκικῶν ἰνδυμασιῶν τοῦ Nicolay καὶ ἐν τοῖς πίναξί τοῦ Coronelli «Archipelago». — Εἰκόνες τουρκικῶν ἰνδυμασιῶν ἔχουσιν ὁ Choiseul Gouffier, Voyage de la Grèce. — Deux années à Constantinople et en Morée (1825-1826) ὑπὸ C. D.

¹⁵ Οἱ Ἀλβανοὶ τὸ φέσι ὀνομάζουσι «φέστε»

¹⁶ Tableau du commerce de la Grèce 1800 Τόμ. Β' σελ. 117.

¹ Τέλος. Ἴδε σ. 141.

¹³ Ὅρα ἐν Μουσεῖῳ ἱστορ. ἐταιρείας εἰκόνα I. Παπαδιαμαντοπούλου. — Οἱ ἡγεμόνες Ἕλληνας Μολδοβλαχίας ἐφόρουσαν ἀντερῖα καὶ ἐπὶ κεφαλῆς καλπάκιον. Ὅρα εἰκόνας τούτων ἐν τῷ αὐτῷ Μουσεῖῳ.